

אחרי שנכנס לספרי ההיסטוריה, הוא לא ראה עוד טעם להמשיך

במדינה שבה ראשי ממשלה מתחלפים בקצב מסחרר, כהונתו הארוכה של שינזו אבה היתה חריגה במיוחד. פרישתו מהתפקיד, לעומת זאת, אינה מפתיעה כלל

רוּתֵם קוֹבֵנר 02.09.2020 14:33

התפטרותו של ראש ממשלת יפן שינזו אבה זכתה אמנם לכותרות עולמיות, אך הפתיעה מעטים מבין אלה העוקבים אחר הפוליטיקה בארצו. ובכל זאת, במדינה שבה כהונה ממוצעת של ראש ממשלה נמשכת לרוב שנה-שנתיים, אבה היה יוצא דופן. לא רק שכהונתו הכוללת (כמעט תשע שנים) וגם הרצופה היתה הארוכה ביותר בהיסטוריה היפנית, אלא שהוא היה גם פעיל והחלטי באופן חריג. מיד עם כניסתו לתפקיד הוא הכריז על מדיניות כלכלית נמרצת, שאף קרויה על שמו — אָבֵנוֹמִיקָס — והוא הקדיש תשומת לב רבה גם למדיניות חוץ, ועשה מאמצים רבים לבצר את מעמדה הבינלאומי של ארצו תוך המשך ההישענות על ארה"ב.

מדיניות הפנים והחוץ של אבה הושפעה מתפיסת עולמו. הוא פוליטיקאי שמרן ולאומן במוצהר, קרוב לוודאי הקיצוני ביותר מאז סוף מלחמת העולם השנייה. בהתאם הוא דגל בקו תקיף כלפי קוריאה הצפונית וסין, ובצורך לשנות את החוקה הפציפיסטית ולפרש באותה באופן שתואם, לדעתו, את ימינו. כחלק מהרצון להאדיר את שמה של ארצו, הוא היה מעורב באופן ישיר גם בזכייה באירוח המשחקים האולימפיים, שעד מהרה הפכו לאירוע המרכזי בחיי היפנים בשנים האחרונות. לאחר שב-2009 נחלה טוקיו כישלון במירוץ על הזכות לארח את משחקי הקיץ, אבה נחלץ לעזרתה ואף סיכן את יוקרתו האישית למענה. יפנים רבים זוכרים לו את נסיעתו לכינוס הוועד האולימפי הבינלאומי בבואנוס איירס ב-2013, ואת השתתפותו המוחצנת באירוע. טוקיו ניצחה ברוב מוחץ, ולמחרת הכריז אבה על תוכנית בינוי ותשתיות חסרת תקדים, שיצרה ציפיות גדולות שנתיים בלבד לאחר האסון בפוקושימה.

במבט לאחור, נדמה שהיה זה אירוע השיא של כהונתו. בשנים שלאחר הזכייה רבות מהתקוות שהתגבשו באותה עת החלו להתפוגג. גם בתחומים אחרים, בחינת מדיניותו של אבה אינה מגלה הישגים שתואמים כהונה כה ארוכה. מדיניות האבנומיקס לא שינתה את מצבה הכלכלי של יפן ולא כללה רפורמות מבניות. יתרה מזאת, אבה לא עשה דבר כדי לשנות את מסלול הקריסה הדמוגרפית שבו צועדת יפן; בקצב הנוכחי, כבר ב-2030, אוכלוסייתה תצטמצם ב-12 מיליון לעומת השיא לפני כעשור. מבחינה מדינית וצבאית, מעמדה של יפן לא השתנה משמעותית, וגם המהלך שלו לשינוי החוקה לא צלח. למעשה, השנים האחרונות של כהונתו עמדו בצלם של אסונות טבע תדירים, בעיקר שיטפונות עזים, ואליהם הצטרפה מגפת הקורונה, שפגעה בכלכלה וסתמה את הגולל על המשחקים האולימפיים.

מצד שני, אבה גם לא הכזיב. פוליטית, ואף כלכלית, נדמה היה בשנים הראשונות לכהונתו

שההידרדרות הכללית נעצרה. בתקופתו טוותה יפן רשת של ידידות חדשות, הפגינה נחישות כלפי סין והמשיכה בבניין כוחה הצבאי. במדינה שזמן רב חשה שהיא בשקיעה, היה זה לא מעט. לנוכח הישרדותו הפוליטית ארוכת הימים, רבים תהו בשנים האחרונות אם אבה אכן נחשב למנהיג "חזק" התואם את המודל שהתבסס במדינות רבות, מרוסיה וסין ועד הונגריה ואף ישראל. רבים מהסממנים של שלטונו, מעוצמתו הפוליטית, משך כהונתו ועד נטייתו ללאומיות נצית, הצביעו על כך. אך האם היה לאבה משהו מהכוח ויכולת ההישרדות המאפיינת את עמיתיו? ניכר אמנם שהוא היה שועל פוליטי יוצא דופן בזירה היפנית, אולם הוא לא חרג מהנוף בשום צורה.

כמו מרבית ראשי הממשלה היפנים בשנים האחרונות, אבה הוא נצר למשפחת "אצולה" פוליטית עמוקת שורשים ותוצר של מערכת איזונים תוך-מפלגתית. אין ספק שבשלהי האסון הגדול של 2011, בתקופה של נסיגה כלכלית וחשש מעלייתה של סין, הציבור היפני כמה למנהיג חזק, ואבה ידע למלא את הצורך הזה. אולם בדמוקרטיה, ויפן היא ללא ספק דמוקרטיה, גם למנהיגים חזקים יש תאריך תפוגה. בשל כל אלה, ניתן לקרוא לאבה מנהיג חזק, אם כי בקנה מידה יפני בלבד. עוצמתו האישית מעולם לא התקרבה לזו של פוטין או של שי או קים השכנים, בעיקר משום שלא היה בכוחו לשנות את כללי המשחק. בראייה בינלאומית, מנהיג שאינו יכול לשנות את כללי המשחק, איננו מנהיג חזק באמת.

מתוך ראייה זו, יש מקום להפיג את ענן הערפל מסביב להתפטרותו. אף על פי שכהונת ראש ממשלה ביפן אינה מוגבלת, במפלגה הליברלית-דמוקרטית שבה אבה חבר הוגבלה נשיאות המפלגה לשתי כהונות, וכאשר מפלגה זו שולטת, תפקיד זה מהווה מפתח לראשות הממשלה. אבה הצליח אמנם לפני כשנתיים לכופף קמעה את הכללים ולזכות בקדנציה שלישית, אך זו עמדה להסתיים ממילא ב-2021. מנגד, שיעורי תמיכה נמוכים לא הובילו אותו להתפטרות בעבר, וגם מחלת המעי הדלקתית שממנה הוא סובל זה שנים, ושהזכרה כסיבה להתפטרות, לא מנעה ממנו לתפקד עד כה. אף על פי כן, בשבוע שעבר, יום אחרי ששבר את שיא הכהונה הרצופה של אחי סבו איסקו סאטו, בשלו התנאים לסיום התפקיד. עם מקום מובטח בהיסטוריה הלאומית, ומנגד אופק כהונה קצר, תמיכה ציבורית בנסיגה, מחלה מטרידה ומשחקים אולימפיים שיתקיימו קרוב לוודאי כבר במהלך כהונתו של יורשו, אבה לא ראה עוד טעם להמשיך.

לאלה המייחלים לדוגמה אישית, חשוב לציין שאבה לא "לקח אחריות" — הוא לא נכשל, לא בעיניו וגם לא בעיני בוחריו. אמנם הוא הודה שלא השיג את מטרותיו, אולם במדינה שבה לצניעות יש עדיין ערך, הודאה כזו רק עומדת לזכותו. למעשה, הדימוי הרווח של לקיחת אחריות ביפן, המובילה במקרים מסוימים אף להתאבדות, כרוך לחלוטין במיתוס, לפחות בקרב פוליטיקאים. נדיר שהם לוקחים אחריות למעשיהם. אפילו מעשי שחיתות, כולל אלה המסתיימים בהרשעה, אינם עוצרים בעדם. מראית עין של לקיחת אחריות מתרחשת בדרך כלל בשל מערכת לחצים פנימית וחשש לגורל המפלגה. זה לא המקרה הפעם.

מזווית מקומית, ייתכן שעוד נתגעגע לאבה. ראש הממשלה נתניהו נפרד ממנו כידיד ותיק, ונדמה שנוצרה ביניהם כימיה מסוימת. שני ביקוריו בירושלים היוו מחצית מכלל הביקורים שראשי ממשלה יפנים ערכו כאן אי-פעם. בפועל, לאבה אין סנטימנטים מיוחדים לאזורנו, לא כל שכן למדינות שאינן מייצאות נפט או גז בכמות משמעותית. ואמנם, מדיניותה הזהירה והמסויגת של יפן כלפי מדינת

ישראל נותרה בעינה, כפי שעולה מהיקפי הסחר, מספר התיירים היפנים והצבעותיה באו"ם במהלך שנות כהונתו של אבה. ובכל זאת, יש לקוות שישראל תמשיך את המומנטום הראשוני שנוצר, תדאג שהזינוק בהשקעות שניכר בשלוש השנים האחרונות (כ-3.5 מיליארד דולר) לא יהיה זמני, ותשכיל לנצל את האינטרסים המדיניים הדינמיים של יפן לצרכיה.

פרופ' רותם קובנר הוא חוקר יפן בחוג ללימודי אסיה באוניברסיטת חיפה